

УДК 336

Онишко С.В., Семко В.М.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ ПІД ВПЛИВОМ НАСЛІДКІВ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті досліджено тенденції депозитного ринку та зміни депозитної політики вітчизняних банків під впливом наслідків фінансової кризи. Запропоновано шляхи підвищення ефективності депозитної політики комерційних банків.

Ключові слова: депозитний ринок, депозитна політика, банківська установа, фінансова криза.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки грошові ресурси, які акумулюються у формі депозитних вкладів, є важливим джерелом інвестицій в національне господарство. Від стимулювання ресурсного потенціалу банків залежить зміцнення стійкості банківського сектору, підвищення довіри до нього з боку вкладників і кредиторів, поліпшення інвестиційної активності, розвиток усіх галузей економіки України, і як результат – вихід економіки з кризи та інтеграція національної банківської системи у світове співтовариство. Збільшення ресурсної бази комерційних банків потребує глибоких якісних перетворень у банківській сфері, а головне – удосконалення депозитної політики банків. В ряду актуальних завдань українських банків – формування довіри клієнтів з метою забезпечення достатньої ресурсної бази і виконання зобов'язань перед вкладниками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам формування ефективної депозитної політики комерційних банків присвячені роботи вітчизняних вчених, зокрема З. Васильченко, Н. Версаль, О. Дзюблюка, В. Кириленка, Р. Коцовської, І. Лютого, А. Мороза, М. Савлука та інших. Проблеми формування депозитних вкладів у структурі ресурсної бази комерційного банку досліджувались видатними зарубіжними вченими такими, як Е. Долан, О. Лаврушин, Є. Жуков, П. Роуз та інші. Віддаючи належне їх напрацюванням, водночас ряд питань залишається недостатньо дослідженим з погляду впливу світової фінансової кризи на проведення та удосконалення депозитної політики вітчизняних банків.

Мета статті. Виявлення причин та основних напрямків трансформації депозитної політики вітчизняних банків на сучасному етапі розвитку банківської системи та з'ясування можливих заходів оптимізації депозитного портфеля банків.

Виклад основного матеріалу. Проведення депозитної політики – одна з найважливіших економічних передумов для організації діяльності банку, оскільки за рахунок залученого капіталу покривається основна частина потреб

банку. Поряд із цим ефективне функціонування депозитного ринку неможливе без забезпечення, з одного боку, відповідних зовнішніх умов на рівні централізованого захисту депозитних коштів і, з другого боку, виваженої депозитної політики на рівні окремого банку.

Слід зазначити, що на розвиток вітчизняного банківського сектору значно вплинула глобальна фінансова криза. Її наслідки полягали в погіршенні ліквідності, прибутковості та якості активів більшості українських банків. У результаті цього знизився ступінь довіри вкладників до цих установ, розпочався масовий відтік коштів з депозитних рахунків і банкам потрібно було в таких умовах формувати свою ресурсну базу. Все це безпосередньо вплинуло на зміни як у депозитній політиці банків, так і на банківську політику в цілому.

Аналізуючи вітчизняний депозитний ринок, можна прослідкувати основні причини, які впливали на формування депозитної політики банків. В умовах кризи паніка клієнтів є деструктивним фактором, який серйозно погіршує ситуацію. Зважаючи на масові заяви і експертів, і політиків про можливе скоре банкрутство багатьох банків і враховуючи економічне підґрунтя й реальність кризи у всьому світі, виникає паніка серед клієнтів в Україні, яка є повністю обґрунтована. Так, масовий відтік депозитів та недовіра до банківського сектору сприяли тому, що за півроку банківська система за офіційними даними втратила гривневих і валютних депозитів на суму приблизно 68 млрд.грн., з них 28,1 млрд.грн. і 3,8 млрд.дол. відповідно (рис.1).

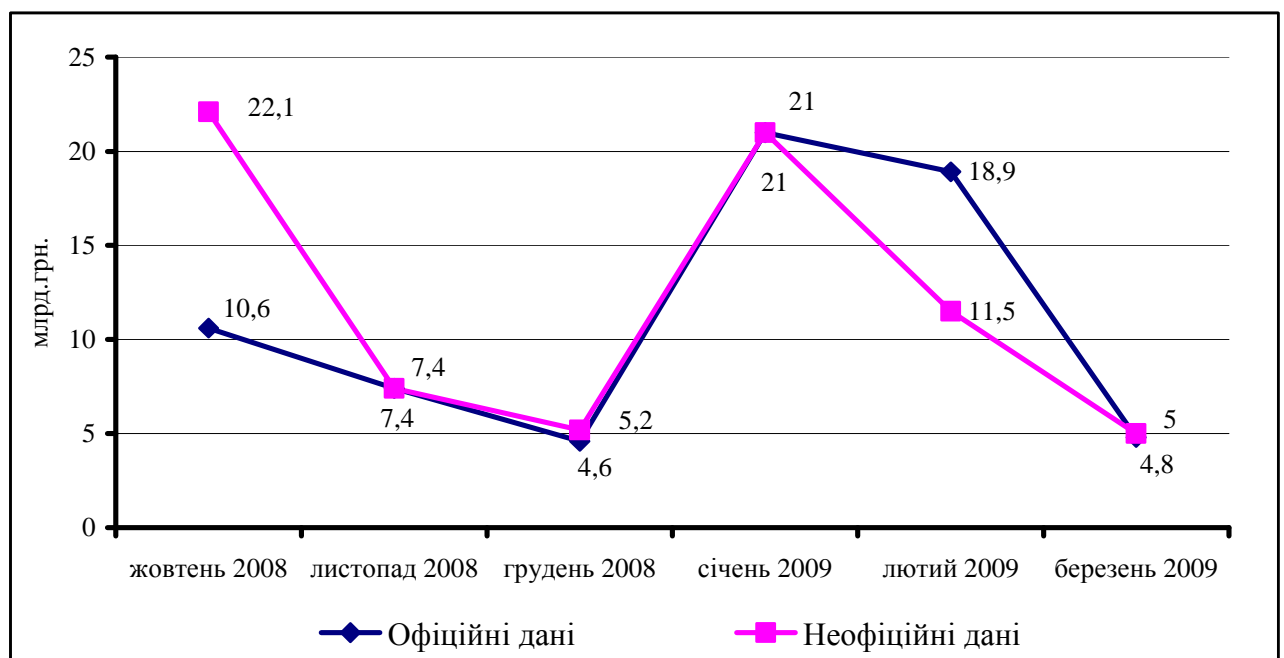

Рис. 1. Динаміка відтоку депозитів

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [Електронний ресурс]. Режим доступу: [//www.bank.gov.ua/](http://www.bank.gov.ua/)

У зв'язку з цим, почали вводити тимчасову адміністрацію НБУ в комерційні банки з метою задоволення вимог кредиторів. Так, з початку 2009

року НБУ ввів тимчасову адміністрацію в 11 банках, в яких було заморожено вклади населення на загальну суму понад 24 млрд.грн., тобто більше 12% всіх депозитів населення в банківській системі. Проте у той же час активи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) не перевищували 3,3 млрд.грн., а держава гарантує не більше 150 тис.грн. за кожним вкладом. Очевидно, що розмір активів ФГВФО виявився дуже незначний, щоб гарантувати повернення всіх заощаджень у випадку системних потрясінь. Тому банки власними силами намагалися зберегти свої депозитні вклади та якомога швидше їх примножити.

У таких умовах банківські установи привертали увагу потенційних вкладників високими ставками, акціями, різноманітними програмами лояльності та пропонували можливість короткострокових депозитів терміном до одного місяця з автоматичним продовженням строку за бажанням клієнта. Така депозитна політика була єдиним способом втримати ліквідність, розраховатися із старими вкладниками і показати хоч якийсь приріст за депозитами.

Як результат, починаючи з квітня 2009 року, спостерігався щомісячний приріст депозитів населення, при цьому компенсувати вдалося лише невелику частину втрат. Особливо це стосується депозитів у гривні, збільшення яких за згаданий період становило лише 300 млн.грн., або 1% кризових втрат. У цілому за 2009 рік депозити фізичних осіб знизилися на 1,9% – до 211,4 млрд.грн. Зменшення загального обсягу депозитів населення відбулося за рахунок зниження їх обсягів в національній валюті на 8,5%, тоді як вклади в іноземній валюті збільшилися на 4,7% [4].

Проводячи дослідження депозитного ринку, виявили, що за підсумками 2009 року лідером по залученню депозитів населення виявився «ВТБ Банк», вклади якого збільшилися на 75%. Фахівці відзначають, що банку допомогло вийти в лідери те, що він не мав проблем з так званими «старими боргами», та «споріднені» зв'язки з могутнім російським банком (в період кризи відбулася переорієнтація населення на банки із іноземним капіталом), а також не малу роль відіграла і зважена рекламна кампанія.

Незначне зростання депозитних вкладів характерне було і для «Райффайзен Банк Аваль». Він проводив консервативну політику відносно відсоткових ставок. На початку 2009 року різко знизив ставки депозитів у євро – зробив їх в 1,5-2 рази нижчими, ніж у конкурентів, а у кінці року першим почав знижувати доларові ставки. В результаті приросту валютних депозитів населення в банку майже не було, проте банк вів активну рекламну кампанію, запровадив велику кількість нових депозитних програм, максимально використовувач свою мережу.

Отже, ми з'ясували, що вітчизняні банки активно почали застосовувати в умовах фінансової кризи і нецінові методи залучення вкладників: рекламу, поліпшений рівень обслуговування, розширення спектра пропонованих банком рахунків та послуг, різноманітні акції, які полягали у додатковій надбавці до базової ставки за депозит. Тому тенденції до зростання обсягів вкладів спостерігалися і надалі. Відтак, обсяг депозитів фізичних осіб у банках України

за підсумками 2010 року збільшився на 60,6 млрд. грн., або майже на третину (28,8%), і станом на 1 січня 2011 року склав 270,7 млрд. грн. Проте надалі приплив коштів населення відбувався паралельно з тенденцією зниження депозитних ставок по всіх видах депозитів. Це, у свою чергу, було пов'язано зі стабілізацією ситуації у фінансовій сфері і високою ліквідністю банківського сектора, тому протягом 2010 року на депозитному ринку спостерігалася стала тенденція зниження процентних ставок, як за короткостроковими, так і по довгостроковим вкладом [5].

Зазначимо, що найбільше скорочення ставок відбулося в сегменті короткострокових депозитів. Так, якщо на початку 2010 року середня прибутковість за місячними гривневими вкладом становила 17,9%, то через 11 місяців вона знизилася до 9,1%, доларові вклади знизилися з 9,6% до 4,7%. Активно скорочуючи прибутковість по короткостроковим внескам, банки підштовхували вкладників до більш довгострокових вкладень. Таким чином, комерційні банки, знижуючи ставки за депозитними рахунками, одночасно розширюють продуктивний ряд, проводять різноманітні акції для більш ефективного та раціонального залучення фінансових ресурсів.

На наш погляд, можна спрогнозувати зміни обсягу вкладів банківських установ на 2011 рік (рис.2). Побудувавши лінію тренду, ми бачимо, що вона характеризує тенденцію до збільшення обсягів, тому можемо прогнозувати додатній приріст депозитів у поточному році. За розрахованим рівнянням знаходимо прогнозований рівень обсягів депозитів домогосподарств:

$$y = 27242 \cdot 11 - 57887 = 241,775 \text{ млн. грн.}$$

Отже, у 2011 році прогнозується збільшення обсягів депозитів десь до 241,775 млн.грн. з адекватністю моделі 0,93, що є близьким до 1, тобто прогноз є досить достовірним.

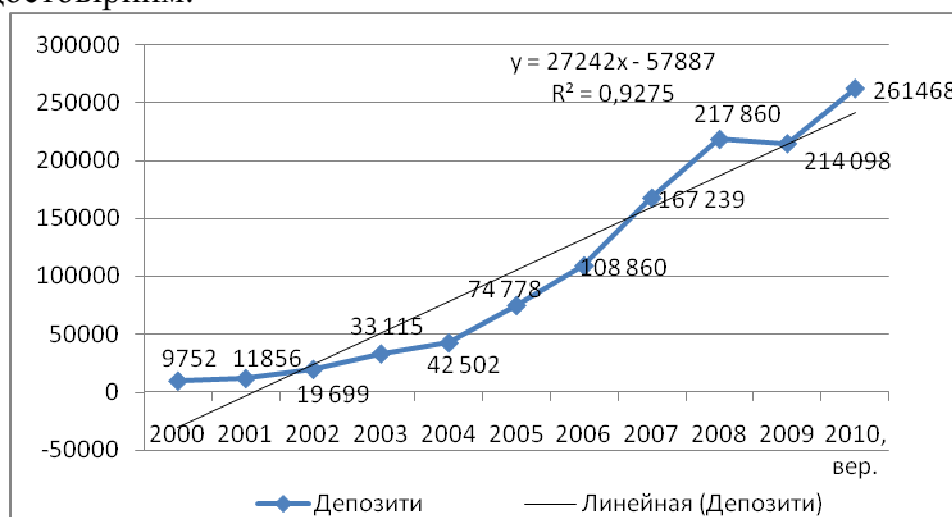

Рис.2. Динаміка обсягів депозитів фізичних осіб

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [Електронний ресурс]. Режим доступу: //www.bank.gov.ua

Проте, не дивлячись на поживлення депозитного ринку, все-таки обсяг готівки на руках у населення є досить значним, порівнюючи з докризови

періодом, і ті комерційні банки, які зможуть запропонувати індивідуальним вкладникам більший комплекс високоякісних послуг, отримають у своє розпорядження значні суми додаткових ресурсів. Розвиток таких послуг вимагає від банківських установ нових підходів до встановлення форм депозитних рахунків, впровадження нової техніки та технології ведення банківських операцій із застосуванням різноманітних засобів (чекових книжок, кредитних карток та ін.). Це дозволило б повніше задовольнити потреби клієнтів банку у різноманітних послугах, поліпшити якість обслуговування, підвищити зацікавленість фізичних осіб у розміщенні своїх коштів на поточних рахунках в банку і таким чином залучити нових вкладників.

Як перспективний напрям удосконалення депозитних операцій, на нашу думку, можна запропонувати розширення кола депозитних рахунків клієнтів з різноманітним режимом функціонування, що надаватиме вкладникам банку додаткові можливості по використанню своїх коштів із прийнятним рівнем доходів [2].

У відносинах комерційних банків з різними групами клієнтів, як з фізичними особами, так і з юридичним, доцільно було б використовувати депозитні рахунки, що мають змішаний режим функціонування. Корисним щодо цього є досвід зарубіжних комерційних банків у застосуванні NOW-рахунків. З одного боку, кошти, що зберігаються на таких рахунках, можуть використовуватися для здійснення платежів, а з іншого – вони є своєрідними фінансовими інвестиціями, що приносять їх власникам певні доходи.

З метою оптимізації депозитного портфеля та для забезпечення більшого надходження коштів на строкові та ощадні депозити можна рекомендувати спрощення режиму функціонування відповідних рахунків, тобто порядку зарахування коштів на вклади, видачі готівки та перерахування з депозитних рахунків. Слід більш широко застосовувати строкові вклади з додатковими внесками, а також скоротити обмеження на здійснення розрахунків із використанням коштів, що містяться на ощадних та строкових депозитах. У перспективі чітке розмежування різних видів депозитів – до запитання, строкових, ощадних, – буде поступово зникати, що підтверджується досвідом банків розвинених країн, де все більше розширюється сфера застосування змішаних типів рахунків.

Ефективним методом додаткового залучення банківськими установами коштів на депозити може стати застосування комплексного обслуговування клієнтури. Крім традиційного кредитно-розрахункового та касового обслуговування, комерційні банки надаватимуть своїм клієнтам низку додаткових послуг. Постійне розширення діапазону послуг, зниження їх вартості, покращення якості кредитно-розрахункового та касового обслуговування, надання різноманітних консультацій сприятимуть збільшенню обсягів кредитних ресурсів банку, забезпечуючи йому належний рівень прибутковості при здійсненні активних операцій [3].

Варто зазначити, що проблема оптимізації депозитних операцій комерційного банку полягає в досягненні кількісних параметрів, таких, як прибутковість, за умови дотримання ліквідності. Основними кількісними

показниками, що слугують основою для прийняття рішень щодо оптимізації депозитних операцій банку є :

— кількість вкладників на 1000 жителів, що одержують доходи. Розраховується як відношення кількості вкладників-фізичних осіб до кількості жителів регіону, що одержують доходи, помножена на 100%;

— сума внеску на душу населення. Обчислюється як відношення залишків внесків і депозитів до кількості населення, що одержує дохід;

— середній розмір внеску на один рахунок;

— коефіцієнт залучення коштів у внески і депозити. Обчислюється як відношення суми внеску на душу населення до середнього внеску на один рахунок.

Особливе значення мають показники, що характеризують ефективність роботи банку. Одним із показників, що визначає рентабельність банківської установи є собівартість залучення коштів. Для знаходження цього показника всі операції комерційного банку обчислюються по їхній трудомісткості і підсумовуються. Потім визначається питома вага депозитних операцій у загальному обсязі операцій банку. Питому вагу множать на суму всіх адміністративно-управлінських витрат банку й одержують суму витрат банку по депозитних операціях. Співвідношення цього показника із середнім залишком внесків характеризує собівартість залучення грошової одиниці. Більш точну величину собівартості залучення коштів можна розрахувати, врахувавши процентні витрати [1].

Отже, здійснивши розрахунок усіх вищевказаних показників і коефіцієнтів, можна дати загальну оцінку характеру депозитної діяльності комерційного банку, виявити недоліки та пріоритетні напрямки депозитної політики, а також визначити ринкову нішу банку на депозитному ринку даного регіону. Для більшої деталізації якісних і кількісних характеристик депозитної бази комерційного банку на другому етапі аналізу необхідно оцінити структуру і динаміку залишків депозитних засобів.

Висновки. Світова економічна криза суттєво ускладнила умови функціонування банківської системи: вітчизняні банки зіткнулися із масовою панікою клієнтів, із труднощами залучення ресурсів. У таких умовах комерційним банкам довелося привертати увагу потенційних вкладників високими процентними ставками, акціями та різноманітними програмами лояльності.

Виважена депозитна політика банків сприяла мобілізації у поточному році певного обсягу депозитних ресурсів населення та деякою мірою поверненню довіри вкладників до банківської системи. Наразі в банківській системі вирішено проблеми з ліквідністю, що спричинило зниження відсоткових ставок закладами. Тому головним завданням комерційних банків сьогодні є пошук способів розміщення залучених коштів, зважаючи, що надлишкова ліквідність здатна вивести із рівноваги навіть стабільно працюючі банки, не говорячи вже про дрібних учасників ринку.

Список використаних джерел

1. Дмитрієва О.А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 15-17.
2. Ковшар А. І., Марченко О.Г. Шляхи вдосконалення депозитної політики на сучасному етапі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/vsunud/2009-3E/09kainss.htm>
3. Резнікова Н. Про специфіку фінансової кризи в Україні // Персонал. – 2008. – № 3. – С.49-55.
4. Офіційний сайт журналу «Бізнес» <http://www.business.ua/>
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.

Подано до редакції 14 березня 2011 року

Онишко С.В., Семко В.Н.

Трансформація депозитної політики банків под влиянием последствий финансового кризиса

В статье исследованы тенденции депозитного рынка и изменения депозитной политики отечественных банков под влиянием последствий финансового кризиса. Предложены пути повышения эффективности депозитной политики коммерческих банков.

Ключевые слова: *депозитный рынок, депозитная политика, банковское учреждение, финансовый кризис.*

Onyshko S.V., Semko V.N.

Transformation of the bank deposit policy under the influence of financial crisis

In the article is researched deposit market trends and domestic banks deposit policy changes under the influence of the results of financial crisis. Ways to improve commercial banks' deposit policy were suggested.

Keywords: *market deposit, deposit policy, banking institution, the financial crisis.*

Онишко Світлана Василівна – доктор економічних наук, професор кафедри фінансових ринків та фінансових ринків Національного університету державної податкової служби України.

Семко Вікторія Миколаївна – студентка економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.